

Eindartikel Microproject EAL – No more talking: take action!

J. Gulpen & M. Kochen (Sophianum, Sgm. in het Heuvelland)

“Dit was voor mij de hemel”

Aldus Roman Uszko, één van de deelnemers aan het maatwerktraject flexibele examinering voor het vak Duits op havo.

Hoe kun je leerlingen die ondersteuning nodig hebben of willen én leerlingen die juist extra uitdaging nodig hebben beide zo optimaal mogelijk bedienen? Dit is de essentiële kwestie die wij in ons microproject voor de Educatieve Agenda Limburg aan de orde hebben laten komen. Niet alleen praten over problemen, maar in het kader van onderscheidend werknemerschap hieraan iets proberen te veranderen is hierbij de onderliggende houding. Derhalve ook de Engelstalige titel van ons project: “No more talking: take action!”. Het maakt niet uit om welke onderwijsinhoud het gaat, overal zijn er mogelijkheden om (binnen ons huidige onderwijssysteem) te differentiëren. Wij zien het als onze taak, om impulsen in ons onderwijs te geven. Met als doel, om door middel van kwalitatief goed onderwijs leerlingen zich te laten ontwikkelen en uit te dagen voor hun rol in de (toekomstige) maatschappij. Maar wel op hun eigen niveau en tempo.

De uitdaging bij het vak Duits

Voor ons vak Duits ligt er binnen de Euregio een mooie kans om leerlingen een zo hoog mogelijk taalniveau te laten beheersen. Zeker vanwege de behoefte en kansen op de arbeidsmarkt is het belangrijk om te investeren in de beheersing van de vaardigheden in het Duits. We merken dat, vanwege de ‘verengelsing’ van onze samenleving en het gebezigde taalgebruik, het basisniveau van Duits achteruit gaat. Het luisteren en kijken naar Duitstalige programma’s via welke mediakanalen dan ook, is vandaag de dag meer een zeldzaamheid dan regelmaat. Door de invoering van officiële taalexamens van het Goethe Instituut, hebben we daar extra curriculaire stappen in gezet. Het stimuleren van leerlingen om vrijwillig een extra, internationaal erkend taalcertificaat te halen, is hiermee al in gang gezet. Desondanks behelste dit een gering aantal leerlingen. Binnen het reguliere lesprogramma ervoeren we nog steeds grote niveauverschillen, waarbij ‘verveelde leerlingen’ vervielen in ongewenst gedrag.

Mede hierdoor hebben wij in de opzet gekozen voor de uitvoering van ons project met een andere didactiek in leerjaar 1 en leerjaar 4. De brugklasleerlingen komen ten slotte fris van de basisschool en hebben in principe geen notie van de mogelijke werkwijzen in het voortgezet onderwijs. Daarbij bood de ‘dakpanklas’ havo-vwo al de noodzaak om te differentiëren, om uiteindelijk juist te kunnen determineren. Havo 4 is daarentegen een bonte mengelmooie: opstroomers uit het vmbo-t, afstroomers uit vwo 3 en 4, doubleurs havo 4 en reguliere havisten. Juist al vanwege deze gemengde samenstelling bestond er een noodzaak tot differentiatie. In de praktische uitwerking van onze differentiatiewens stonden drie elementen centraal.

1. Verbetering van de leerprestaties van de leerlingen, door verruiming van de mogelijkheden tot keuzevrijheid binnen het eigen leerproces van de leerling om zowel zelfstandig aan de slag te kunnen, als ook samen te werken met medeleerlingen.
2. Als leraar een andere rol durven innemen om naast de vakexpert ook meer begeleider c.q. coach te zijn voor de leerlingen.
3. Een impuls te geven voor de onderwijsontwikkeling binnen de gehele scholengemeenschap en indien mogelijk ook daarbuiten.

Om de voorgenomen doelen in de eigen lespraktijk te realiseren is de lesopzet in beide lesgroepen aangepast. Zo werden de opgaven verdeeld in basisstof en verdiepingsstof. Met de beheersing van de (verplichte) basisstofopdrachten zouden leerlingen in staat moeten zijn om voor de kennis- en vaardigheidstoetsen voldoende te scoren. De verdiepingsstof was daarentegen optioneel en met name bedoeld ter herhaling of verbreding. Daarnaast hebben we qua inhoud gebruik gemaakt van de mogelijkheden van het *content management systeem* Wikiwijs van Kennisnet. Via dit platform kunnen o.a. eigen gemaakte dan wel door anderen aangeboden opdrachten, instructievideo's op één centrale plek (website) worden verzameld waar de leerlingen ook terecht kunnen. In het aanbod van uitleg en begeleiding bij de opdrachten konden leerlingen zelf kiezen om al dan niet de uitleg te volgen en hun eigen mate van zelfstandig werken te bepalen. In de brugklas werd hiervoor gebruik gemaakt van een kaartensysteem. Bij een groene kaart wilden de leerlingen de uitleg volgen en begeleiding bij het maken van de opdrachten, bij een blauwe kaart wilden de leerlingen zelfstandig aan het werk. Switchen gedurende de lestijd was hierbij ook toegestaan. Om het samenwerkingsaspect te beïnvloeden zijn we veelvuldig op zoek gegaan naar de meest effectieve groepssamenstelling, -grootte en hoe deze elementen te evalueren en aan te passen. Hierbij hebben we, na gesprekken met collega's uit het primair onderwijs, voor twee samenstellingen gekozen. Hetzij een groepsindeling met verschillende niveaus in één groep, ofwel een groepsindeling op één niveau. Durven loslaten en verantwoordelijkheid geven, maar structuur en begeleiding bieden waar nodig, was hierbij een belangrijk credo.

Metten is weten

Om de voortgang van ons project te monitoren hebben wij ons gefocust op de leerprestaties in de vorm van cijfers en de beleving van het pedagogisch en didactisch klimaat. Om de cijfermatige verschillen te meten zijn de cijfers van het eerste kwartaal vergeleken met de resultaten van kwartaal twee, drie en vier. Verschillen op pedagogisch-didactisch vlak zijn gemeten door gebruik te maken van het instrument Feedbackscan VO van de Open Universiteit.

Cijfermatig bleek onze veranderde aanpak in zowel de brugklas als in havo 4 een positieve werking te hebben. Maar liefst 37% van de brugklassers ging meer dan 0,5 (de gekozen benchmark) vooruit in cijfergemiddelde. Wat opviel in de analyse van de cijfers was de 'schok' (hetzij positief, dan wel negatief) die in het tweede kwartaal bij beide leerjaren volgde door de start van de nieuwe aanpak. In de daaropvolgende kwartalen stabiliseerden zich de meeste leerlingen. Met andere woorden: een andere aanpak doet écht iets met de (prestaties van de) leerlingen. In havo 4 waren deze heftige fluctuaties minder zichtbaar. Uiteindelijk scoorden ca. 41% van de leerlingen als eindgemiddelde hoger dan bij de start na het eerste kwartaal. Ondanks dat er ook leerlingen zijn waarbij de nieuwe aanpak debet kan zijn aan een negatieve cijferontwikkeling, waren we tevreden over de cijfermatige prestaties van de leerlingen binnen beide hele jaarlagen.

"Ik weet nu van mezelf op welke wijze ik het beste kan werken en leren."

Marieke Laeven (leerjaar 1, nu VWO 3)

Op pedagogisch en didactisch vlak bood de feedbackscan interessante uitkomsten. In de brugklas verschilden de totale scores van de nulmeting en na het vierde kwartaal maar weinig van elkaar. Bij de door ons gewenste aspecten van samenwerking, planvaardigheden (zelfstandig werken) waren de scores in de tweede meting een stuk hoger dan bij de nulmeting. Een geruststellende

score betrof de categorie 'persoonlijke aandacht'. Het gevaar, dat meer zelfstandigheid net zo goed zou kunnen leiden tot juist minder aandacht, bleek niet het geval te zijn. In de scores van havo 4 viel op dat alle scores in de tweede meting hoger waren dan bij de nulmeting. Positieve uitschieters

hierbij waren de categorieën 'zelfstandig werken' de scores bij duidelijkheid, werken in eigen tempo en het stimuleren om je extra te verdiepen in het vak.

De doorontwikkeling: flexibele examinering

Naar aanleiding van onze originele projectopzet hebben we nagedacht over meer concrete vormen van het bieden van uitdaging aan onze leerlingen. Hierbij hebben we twee vormen van flexibele examinering mogelijk gemaakt. Op havo zijn we in het schooljaar 2015-2016 met twee leerlingen gestart met een versneld traject. Hierin kregen zij de mogelijkheid om in één jaar het Programma van Toetsing en Afsluiting (PTA) van de bovenbouw door te werken om aan het einde van hun vierde leerjaar examen af te leggen voor het vak Duits. Enerzijds om leerlingen die talenten hebben voor het vak te stimuleren, anderzijds ook om voor hen in het eindexamenjaar meer ruimte te creëren in tijd voor de vakken waarvoor zij meer tijd nodig hebben. Na een stress-, doch succesvol experiment is deze mogelijkheid inmiddels gemeengoed binnen de sectie en afdeling. In 2016-2017 wisten vijf leerlingen het versnelde traject met succes af te sluiten. In het huidige schooljaar nemen maar liefst zeven leerlingen uit havo 4 deel aan dit traject.

Ook het vwo heeft zich bij dit traject aangesloten. Dit schooljaar (2017-2018) nemen vijf leerlingen uit vwo 5 deel aan het versnelde traject, waarbij zij in twee leerjaren (vwo 4 en 5) het PTA voor Duits afronden en aan het einde van dit schooljaar in de examenperiode het vak zullen afsluiten. Naast het versnelde traject bieden wij als sectie ook de mogelijkheid om examen Duits op een hoger niveau af te leggen. In het schooljaar 2016-2017 heeft één havist dit traject op vwo-niveau voor het eerst tot een succesvol einde gebracht. In het huidige schooljaar is er op het mavo (vmbo-t) een leerlinge die in aanmerking komt om het examen op havo-niveau af te leggen.

“Het maatwerktraject stimuleert me om ook buiten school meer aandacht aan het vak te besteden.”

Julie van Breukelen (VWO 5)

Het mogelijk maken en uitwerken van deze trajecten gaan uiteraard niet vanzelf. Met name in de voorbereiding wordt er van de deelnemende leraren een tijdsinvestering gevraagd. We hebben ervoor gekozen om alle benodigde materialen voor de PTA-onderdelen onder te brengen op twee Wikiwijs-websites. Hierdoor konden alle maatwerklerlingen altijd bij hun materiaal om zich voor te bereiden op de schoolexamens en het eindexamen. Leerlingen kregen zelf de keuze om tijdens de geplande lesmomenten in het rooster zelfstandig te werken, of daarbuiten. Zelf namen zij contact op met ons wanneer hulp nodig was en zij er gezamenlijk ook niet uitkwamen. De verantwoordelijkheid die wij hen hierin gaven, werd in prestatie door leerlingen zeer zeker terugbetaald.

Daarnaast is de informatievoorziening en communicatie naar sectiegenoten, mentoren en schoolleiding intern, alsmede naar ouders en leerlingen extern hierbij van groot belang. Voor aanvang van een van de trajecten dienen de kaders helder te zijn en ook gedurende het traject moeten er evaluatiemomenten worden ingepland. Zowel de school als ook de leerlingen kan er altijd nog voor kiezen om alsnog de reguliere afsluiting te prefereren of concluderen dat er toch niet voldoende ontwikkeling is. Wij adviseren dan ook om binnen elke sectie handreikingen op te stellen om de leerlingen te selecteren die zich voor een van de maatwerktrajecten aanmelden. Rigide normen lijken ons hierbij niet wenselijk, maar richtlijnen geven ook naar leerlingen en ouders duidelijkheid over verwachtingen en kansen. Het kunnen leveren van kwaliteit staat te allen tijde voorop, niet de kwantiteit.

We zijn trots op het feit dat we naar aanleiding van ons microproject de vervolgstappen hebben durven maken om binnen en buiten onze eigen vakgroep en afdeling als katalysator te kunnen fungeren en collega's te mogen enthousiasmeren om zich aan te sluiten. Zulke initiatieven vergen moed, een gestructureerd plan, commitment van zowel de deelnemende collega's, secties als mede steun vanuit de schoolleiding. Maar, ze zijn wel essentieel om de leerlingen te prikkelen voor de ontwikkeling van hun talenten en deze ook te erkennen.

Bijlagen

1. Beschrijving microproject (bestand)
2. "Een bredere beweging op gang brengen in gepersonaliseerd leren" – Stichting LVO
<http://www.stichtinglvo.nl/nieuws/2016/4/een-bredere-beweging-op-gang-brengen-in-gepersonaliseerd-leren/>
3. "Niet geschikt voor alle ouders" - Dagblad de Limburger, 16 juni 2017 (bestand)
4. "Ook examen doen is maatwerk op Sophianum" – Stichting LVO
<https://leeropmaat.nl/2017/09/ook-examen-doen-is-maatwerk-op-sophianum/>
5. Het Sophianum: versnellen en flexibele examinering – VO-raad (bestand)